

AUTISM OCH TILLGÄNGLIGHET I VÅRDEN

AUTISM OCH TILLGÄNGLIGHET I VÅRDEN

AUTISM ÄR EN utvecklingsrelaterad funktionsnedsättning som visar sig i hur en person uppfattar omvärlden och samspelar och kommunicerar med andra.

De gemensamma kärnsymtomen för autism delas in i två huvudgrupper:

- Varaktiga begränsningar i förmågan till social kommunikation och socialt samspel i flera olika sammanhang.
- Begränsade, repetitiva mönster i beteende, intressen eller aktiviteter.

Många har också över- eller underkänslighet för sinnesintryck som ljud, ljus, dofter och känsel. Sådan känslighet kan påverka vardagen mycket och är viktig att känna till och ta hänsyn till.

AUTISTISKT SYNDROM, Aspergers syndrom, atypisk autism, autismliknande tillstånd och autismspektrumtillstånd är olika namn för autism. I den här texten använder vi ”autism” för alla autisttillstånd. Tidigare skilde man på autistiskt syndrom och Aspergers syndrom utifrån personens intellektuella förmåga och språkutveckling.

Nu används oftast en övergripande autismsdiagnos och istället anges tydligt om personen även har en intellektuell funktionsnedsättning (”utvecklingsstörning”), språkstörning eller någon annan funktionsnedsättning. Epilepsi och ADHD är exempel på sådant som ofta förekommer tillsammans med autism.

AUTISM ÄR INTE en sjukdom utan en funktionsnedsättning som innebär betydande begränsningar i relation till omgivningen, det vill säga är funktionshindrande. Insatserna vid autism är inte traditionell behandling utan insatser för att minska konsekvenserna av funktionsnedsättningarna och främja bästa möjliga utveckling och förhindra sekundär ohälsa.

Insatser av habiliterande eller utvecklande natur där användande av kompensatoriska strategier och AKK (alternativ, kompletterande kommunikation) tillsammans med specifik riktad träning och psykopedagogiska insatser är centralt.

VILKA KONSEKVENSER INNEBÄR DET FÖR TILLGÄNGLIGHETEN I VÅRDEN?

Tillgänglighet är en central del av rätten till hälsa som en mänsklig rättighet. Att göra vården tillgänglig vid

funktionshinder handlar om att med hjälp av kompensatoriska strategier minimera de hinder för tillgänglighet som följer av funktionsnedsättningarna. Kompensatoriska strategier kan vara anpassning av miljö och kommunikation, individuellt stöd och olika hjälpmedel.

Vid autism finns funktionsnedsättningarna inom områdena social och språklig kommunikation, tankestil, perception, flexibilitet och föreställningsförmåga. Det blir då viktigt att rikta insatserna för en ökad tillgänglighet mot att kompensera för dessa svårigheter.

Lyckas man inte med detta är det risk för svåra stressreaktioner, utbrott och panikreaktioner, som omöjliggör tillgång till en jämlik vård.

GENERELLT KAN MAN säga att personer med autism är i behov av tydligt förhållningssätt där visuella strategier/visuell stöd används för att skapa förutsägbarhet, förståelse av sammanhang och för att tydliggöra kommunikation och information.

Tankestilen vid autism är detaljfokuserad, konkret och ofta extremt logisk med svårigheter att fånga underförstådda budskap, läsa mellan raderna, förstå ironi och vad som är rimligt. Därför måste kommunikation ske med ett väldigt konkret och tydligt språk där dubbeltydiga uttryck, metaforer, ironi och underförstådda budskap undviks.

DET ÄR VIKTIGT att förbereda och individualisera besök i vården i samverkan med personen med autism, närstående, andra stödpersoner eller personal. Samma AKK (alternativ kompletterande kommunikation), kognitivt stöd, hjälpmedel och miljöanpassning som används i andra vardagliga sammanhang bör användas också vid besök i vården.

TILLGÄNGLIGHET I VÅRDEN FÖR PERSONER MED AUTISM, VAD KAN DET VARA?

Skriftlig information som kallelser, brev om undersökningsresultat, fortsatta åtgärder och så vidare måste vara skrivna på ett mycket tydligt och konkret sätt, där alla viktiga detaljer finns men ovidkommande svårtolkad information utelämnas.

Generella skrivningar utgår ofta från att man kan läsa mellan raderna och förstå vad som gäller just mig och vad som inte gäller mig. Det kan vara svårt för personer med autism och leda till missförstånd som gör att man inte kommer på erbjuden tid.

AUTISM OCH TILLGÄNGLIGHET I VÅRDEN

ÄNDRA RUTIN ATT kalla till besök och individualisera mer om någon patient med autism uteblir vid upprepade tillfällen. Det kan vara enkla insatser som att skicka påminnelse på sms eller mail, förtydliga kallelse med mera.

Visuellt tydlig information före, under och efter besök. En tydlig information inför besök om vem/vilka man ska träffa, vad som ska göras, hur det ska göras, när det ska göras, hur lång tid det tar, om det är väntetid mellan olika moment.

UNDER BESÖKET KAN man skriva ner stödord angående vad som avhandlas och görs under besöket samt en kort sammanfattning av bedömning, behandling och uppföljning. Brev angående information som ges efter besök ska på samma sätt vara visuellt tydligt.

Det visuella stödet är olika hos olika individer beroende på allmän kognitiv utvecklingsnivå. Visuellt stöd kan vara skriven text, bild och text, enbart bild/foto, föremål eller att man till exempel visar genom att låta medföljande person lägga sig på britsen.

ETT GOTT RÅD är att hos personer med autism som behöver bildstöd, uppmuntra medföljande att fotografera situationen vid besöket, provtagningen eller någon undersökning för att ha till hands när nästa besök ska förberedas.

- Tydlig skyltning på vårdenheten.
- Undvika väntetider och informera om oväntade förseningar.
- Undvika större väntrum med många intryck.
- Använda samma undersökningsrum vid återbesök.
- Undvika intryck i fysisk miljö som kan distrahera, observera att det många gånger handlar om detaljer som för de flesta är ovidkommande. Inte minst gäller det personer med autism som är på en tidig allmän utvecklingsnivå.
- Ta vid besök hänsyn till individens perceptionsproblem som exempelvis känslighet för störande bakgrundsljud, svårighet att hantera beröring, annorlunda kroppsuppfattning, ökad eller minskad känslighet för smärta samt svårigheter med att beskriva symtom och härleda varifrån de kommer.
- Många med autism beskrivs ha en ökad känslighet för vissa läkemedel och kan därför behöva lägre doser av vissa läkemedel, särskilt vissa psykofarmaka, än vad som är brukligt. Vidare är det sannolikt vanligare med "snedreaktioner" på vissa läkemedel, främst psykofarmaka.
- Ofta behövs längre tid för besök.

- Ta fram individuella rutiner som finns lättillgängliga i patientjournalen, angående den anpassning som behövs. Viktigt att dessa rutiner tas fram i samråd med personen med autism och vid behov närstående och/eller personal.
- Bemötande och förhållningssätt som är lugnt, vänligt och tydligt. Undvik att prata för mycket, snabbt och ordrikt. Observera att också personer med autism som har ett bra talat språk har svårt för abstrakt begreppsförståelse, underförstådda budskap och ironi.
- Planera besöken med personen med autism och/eller närstående och personal.
- Var positiv till att personen med autism har någon närstående eller personal med sig på besök.
- När personer med autism själva har svårt att kommunicera, lyssna till närstående/personal och följ deras råd.
- Var lyhörd för ovanliga önskemål som inte är brukliga men möjliga att möta.

Skrivet av Eva Nordin-Olson (tidigare ordförande, Autism- och Aspergerförbundet, distriktsläkare)

SKAPA EGNA BILDSTÖD

I projektet KomHIT kan personal och föräldrar ladda ner och skapa nya kommunikationsstödande material. I projektets bildstödsresurs bildstod.se kan du ladda ner och skapa egna bildstöd som kan användas till exempel i sjukvården och tandvården.

www.kom-hit.se

www.bildstod.se

Uppdaterad 2019

© Copyright Autism- och Aspergerförbundet

www.autism.se

Foto: Christina Teuchler

Grafisk form: Sofie Ekholm

